

Оригинални научни чланак

UDC: 316.75

81:39

303.621.32

Marija Ilić

marija.ilic@bi.sanu.ac.rs

Ideologija nostalgije u etnolingvističkom intervjuu*

Apstrakt:

U radu se analizira nostalgija kao ideologija i diskurzivni sistem. Klasičan etnolingvistički intervju razmatra se kao prototip „nostalgičnog“ intervjuja. Analizom iskaza istraživača i sagovornika pokazuje se kako nostalgični diskurs utiče na konstrukciju ekspertskog znanja o zajednicama koje se istražuju. Konačno, etnolingvistički intervju se poredi sa intervjuima iz srodnih disciplina – dijalektološkim, etnografskim i sociolingvističkim – i ističe se potreba da se umesto klasičnih nostalgičnih intervjuja razvijaju novi, (auto)refleksivni pristupi.

Ključne reči:

nostalgija, etnolingvistika, ideologija, terenska istraživanja, diskurs, intervju

Uvod

U ovom radu, pokušaću da ukažem na osnovne tipove nostalgije koji se javljaju u etnolingvističkom intervjuu. Rad je zasnovan na istraživanjima Srba u Mađarskoj, u periodu između 2001. i 2008, tokom kojih je korišćen etnolingvistički intervju. U prvom delu rada, izložiću ukratko i selektivno kritičke analize nostalgije kao ideološkog i diskurzivnog sistema, koje su nastale u savremenoj teoriji kulturnih studija i u antropološkoj lingvistici (2). Zatim ću ukazati na osnovne odlike etnolingvističkog pristupa i etnolingvističkog intervjuja (3). U drugom delu rada, ukazaću na ideološke implikacije etnolingvističkog intervjuja, kao i na tipove diskursa nostalgije koji se u njemu javljaju (4). U zaključnim razmatranjima, etnolingvistički intervju se svrstava u tip nostalgičnog intervjuja i poredi se sa klasičnim etnografskim, dijalektološkim i sociolingvističkim intervjuom (5). Na kraju je priložen Appendix s konvencijama transkripcije.

Nostalgija kao ideologija i diskurs

Nostalgija označava „žudnju za prošlošću ili domom“, pri čemu su objekti žudnje često idealizovani. Reč *nostalgija* potiče iz grčkog, a skovao ju je švajcarski lekar Johaneshofer, u svojoj disertaciji iz medicine 1688.

* Rad je nastao u okviru projekta Balkanološkog instituta SANU „Etnička i socijalna stratifikacija Balkana“ (br. 148011), koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije. Terenska istraživanja na kojima se zasniva ovaj prilog finansijski je pomogla Srpska samouprava Budimpešta.

godine. On je verovao da je ovom rečju moguće definisati posebno medicinsko stanje pacijenta kao „tužno raspoloženje koje stvara želja za povratkom u otadžbinu“ (nem. ekvivalent *Heimweh*, grč. *νόστος* ‘povratak kući’, *ἄλγος* ‘bol’ ili ‘žudnja’; isp. Bojm 2001, u prevodu na srpski: Bojm 2005, 29). Do kraja XVIII veka, lekari su otkrili da povratak u zavičaj ne dovodi uvek do izlečenja nostalgичnog osećanja kod pacijenta.

U doba romantizma nostalgija je sazrela kao istorijsko osećanje i javila se istovremeno sa nastankom masovne kulture. Tokom XX i XXI veka, nostalgija se sve više prihvata kao neizlečivo stanje koje se povezuje s individualnom sentimentalnošću i melanholijom ili sa kolektivnim patriotizmom. U savremenom značenju, pod nostalgijom se podrazumeva emocionalni pozitivni odnos prema nekom vremenskom periodu, ljudima, okolnostima ili mestu, koji je povezan s osećajem prolaznosti, nestajanja i gubitka. Nostalgija je najčešće retrospektivna i vezuje se za prošlost, ali postoje i primeri prospektivne, futurističke nostalgije, usmerene ka budućnosti.

U svojoj studiji o istoriji i antropologiji nostalgije, Svetlana Bojm ističe da dva tipa nostalgije određuju naš odnos prema prošlosti, zamišljenoj zajednici, domu, pa i prema tome kako vidimo sami sebe; a to su: rekonstruktivna i refleksivna nostalgija (isp. Bojm 2005, 86). Pomenuta dva tipa nisu apsolutne kategorije, već pre određene tendencije, načini da se čežnji dâ određeni oblik i značenje. Rekonstruktivna nostalgija (eng. *restorative*) je, kako navodi Bojm, u samom središtu skorašnjih nacionalnih i verskih preporoda i zasnovana je na antimodernoj mitologizaciji istorije. Dva osnovna narativa rekonstruktivne nostalgije su „povratak korenima“ i teorija zavere (*n. d.*, 23). S druge strane, refleksivna nostalgija se, kako navodi Bojm, zasniva na ambivalenciji ljudske žudnje i potrebe za pripadanjem; ona je svojstvo svakog pojedinca i odlikuje je žaljenje zbog neumitnog procesa prolaznosti i zaboravljanja (*n. d.*, 49–55). Rekonstruktivna nostalgija, prema tome, sebe ne zamišlja kao nostalgiju već kao „istinu“ i „tradiciju“, dok refleksivna nostalgija dovodi u pitanje apsolutnu istinu.

Nostalgiju, kao diskurzivni sistem, i ideologiju proučavala je i američka antropologvistikinja Džejn Hil (isp. Hill 1998). Istražujući govornu zajednicu Meksikano u centralnom Meksiku, koja se nalazi u procesu zamenе meksikano (nahuatl) jezika u španski, Hil je primetila da je diskurs nostalgije Meksikano zajednice uglavnom sačinjen od sledećih propozicija i niza pozitivnih evaluacija prošlosti. Relativna koherentnost ovog diskurzivnog sistema dozvoljava govor o njemu kao o ideologiji (Hill 1998, 72). Hil je takođe ukazala da su u Meksikano zajednici samo određene grupe produkovale diskurs nostalgije, i to one koje su videle lični interes u pozitivnoj evaluaciji prošlosti i njoj odgovarajućeg socijalnog (patrijarhalnog) poretka, npr. uspešni bogatiji muškarci ili radnici u fabrikama. S druge strane, žene i manje uspešni muškarci proizvodili su tzv. „opozitne“ diskurse (eng. *counter discourses*), putem kojih je socijalni poredak u prošlo-

sti osporavan, a poredak u sadašnjosti pozitivno evaluiran. U skladu s tim, zaključuje Hil:

Discourse of 'nostalgia' is in fact pragmatic claim on the present, using 'pastness' as a 'naturalizing' ideological strategy: rhetorically, the claim is that those practices that are most like those of the past are the most valuable. The counter discourses, then, constitute a pragmatic claim on the future, when everyone will have an equal chance for education and a decent life (Hill 1998, 79).

Slična pojava je zapažena i u proučavanjima drugih tradicijskih zajednica koje se nalaze u procesu zamene jezika i dubinske transformacije (isp. Tsitsipis 1998; Petrović 2009). Naslanjajući se na istraživanja Džejn Hil, grčki antropolingvista Lukas Cicipis je uočio da je osnovna odlika ideološkog diskursa pripadnika zajednice Arvanitika kontrastiranje prošlosti i sadašnjosti upotrebom deiktičkih vremenskih priloga *nekad/sad*.¹ Prošlost se u tom kontrastiranju doživljava idilično, bez napuklina, kao totalitet, dok je sadašnjost predstavljena fragmentarno. Ovu pojavu Cicipis tumači kao jednu od osnovnih odlika ideološkog diskursa zajednice, koja prolazi proces zamene jezika (isp. Tsitsipis 1998).

Na osnovu ovog kratkog pregleda može se uočiti tipološka sličnost između onoga što Bojm naziva „rekonstruktivnom“ nostalgijom, Hil „ideologijom nostalgije“, a Cicipis „ideološkim diskursom“ o prošlosti i sadašnjosti. Ovaj tip nostalgije se vezuje za kolektivne vrednosti i simbole, kontrastira prošlost i sadašnjost, i uglavnom je motivisan aktuelnim društvenim i političkim interesima pojedinaca i grupa koje ga podržavaju.

U sledećem odeljku izložiću osnovne odlike etnolingvističke discipline i etnolingvističkog intervjua. Time želim da ukažem da osnovne metodološke premise u ovoj disciplini indukuju nostalgičnu evaluaciju prošlosti, ruralnosti i tradicije.

Etnolingvistika

Etnolingvistika, kao interdisciplinarni, humanistički pristup koji proizlazi iz lingvistike, izučava povezanost i interakciju semiotičkih sistema jezika i kulture koji se vezuju za neki etnos. Začetak razvoja etnolingvistike može se pratiti još od XVIII i XIX veka, i radova Herdera, Humbolta, Afanašjeva i drugih, te tokom čitavog XX veka, u radovima američkih antropologa i lingvista Boasa, Sapira, Vorfa i ruskih semiotičara Ivanova i Toporova. Ipak, ova disciplina dobija svoju teorijsku elaboraciju tek sa

¹ Arvanitika je zajednica albanskog etničkog porekla u Grčkoj, koja se nalazi u procesu zamene arvanitika jezika grčkim (grč. *αρβανίτικα*).

radovima Nikite Пјића Tolstoja i ruske etnolingvističke škole, koja se formira pod njegovim uticajem (isp. Толстој [1982] 1995, Толстој 2002). Pored ruske, u poslednjoj četvrtini XX veka, paralelno se razvija i poljska etnolingvistička škola, pod vođstvom lingviste Ježija Bartminjskog (isp. Bartmiński 2004; Бартмињский 2005). Slovenske etnolingvističke škole su imale znatnog uticaja od 1990-ih i u Srbiji (isp. Ilić 2002).

Jedan od glavnih fokusa slovenske etnolingvistike jeste interes za etnojezičke varijacije i za rekonstrukciju jezičko-kulturnih modela. Interes za jezičke varijacije približava etnolingvistiku dijalektologiji. Za razliku od dijalektologije, etnolingvistika jezički izraz istražuje u tesnoj vezi sa kulturnim kontekstom. Tako se verbalni izraz – bio on termin, formula ili pesma – posmatra kao samo jedan od mnogih kodova složenog „obrednog (kulturnog) teksta“; pored toga, razlikuju se još i predmetni, akcioni, personalni, temporalni, lokativni kôd (isp. Толстој 1995, 141). Centralno mesto u etnolingvističkim istraživanjima imaju istraživački intervjui. U tu svrhu se koriste razni upitnici, preuzeti iz etnografije ili dijalektologije, ali i posebni specijalizovani upitnici. Jedan od najviše korišćenih upitnika u istraživanjima balkanoslovenskog areala je svakako etnolingvistički upitnik ruske etnolingvistkinje Ane Plotnjikove, o čemu će biti govora u narednom odeljku.

Etnolingvistički intervjui. Prvobitna namena etnolingvističkog upitnika Ane Plotnjikove bila je sakupljanje terminološke i obredne leksike iz narodne i duhovne kulture, kao dopuna dijalektološkom atlasu balkanskih jezika (rus. *Малый диалектологический атлас балканских языков*; Плотникова [1996] 2009). Ovaj upitnik je preveden na srpski i korišćen u brojnim terenskim istraživanjima slovenskih zajednica na Balkanu (isp. Сикимић 2005).

Upitnik je podeljen na „kalendarski“, „porodični“ ciklus i „mitologiju“, a prema oblastima predložene su teme za razgovor. Primena upitnika će svakako zavisiti od pristupa istraživača. Ukoliko je fokusiran na sakupljanje terminološke leksike, intervjui je onda čvrsto strukturiran, istraživač ne toleriše velike digresije kod sagovornika, a njegovo istraživanje se približava dijalektološkom. S druge strane, ukoliko postoji interes za diskurs sagovornika, govornu interakciju i kontekst u kome se određeni termini ili naracije spominju, istraživač je tolerantan prema digresijama i promenama teme. Takav intervjui se približava polu-strukturiranom i nestrukturiranom kvalitativnom intervjuiu, koji se najčešće primenjuje u anglo-saksonskim i američkim kvalitativnim istraživanjima (isp. Arksey, Knight 1999; Wiesenfeld 2000; Sorescu-Marinković 2006).

Interes za dijahronijski razvoj, kao i za dijalekatsku leksiku, u etnolingvističkoj školi uslovljava interes za teme iz prošlosti i izbor starijih sagovornika, koji čuvaju govor što bliži dijalekatskoj osnovici. „Idealnim“ sagovornikom (informatorem) u etnolingvističkim istraživanjima se smatra

govornik koji je rođen u sredini koja se istražuje, koji čuva najarhaičniju formu govora, „neiskvarenu“ kontaktom sa standardnim, pisanim jezikom ili s kontaktnim jezicima. Ukratko, „idealni“ sagovornik je osoba sa što manjim stepenom obrazovanja, koja nije bila previše mobilna, i koja je ostala vezana za svoju matičnu sredinu i njene govorne i običajne prakse.

Pitanja u etnolingvističkom intervjuu su najčešće formulisana tako da podstiču evokaciju sećanja kod sagovornika. To su uglavnom bezlične i obezličene konstrukcije, ili konstrukcije sa generičkim (uopštenim) agensima u perfektu, na primer: „Kako su tekle pripreme za Božić?“, „Koja su narodna verovanja povezana sa rođenjem deteta?“, „Kako se poziva na svadbu?“, „Kako se pokojnik sprema za pogreb?“, itd. (isp. Плотникова *n. d.*). Osim izražene fokusiranosti na obrednu i narodnu terminologiju, ovaj upitnik se zapravo ne razlikuje od klasičnog etnografskog upitnika.

Ideološke implikacije klasičnog etnolingvističkog intervjua

U etnolingvističkom intervjuu, kao i u svakom drugom intervjuu, tematska struktura, struktura pitanja i izbor sagovornika, konstruišu već unapred određeno znanje o zajednici, kulturnim modelima i jezičkim osobnostima koji su predmet istraživanja. Iz toga proizlaze određene ideološke implikacije, koje utiču i na diskurs sagovornika i na to kako naučnici konstruišu ekspertsko znanje o zajednici.

Usmerenost na prošlost, starije sagovornike i uopštene ili obezličene agente otvara brojne probleme. Etnolingvističkim istraživanjima se može zameriti da se fokusom na usmene naracije o prošlosti kreira problematična slika o „etnografskoj sadašnjosti“. Pored toga, ovakvom pristupu se može zameriti i izvesna naučna „idealizacija“ društva i kulture koja se istražuje. Već sama obezličena ili bezlična pitanja upućuju sagovornike da govore o nekim zamišljenim „idealnim“ modelima običaja, iz „opšte“ perspektive. Na taj način se gubi iz vida „stvarnosni“ model.

Sledeća ideološka implikacija etnolingvističkog intervjuja jeste njegova etnocentričnost: pitanja su uglavnom usmerena na kulturne i jezičke obrasce zajednice koja se istražuje, dok su jezički i kulturni kontakti sasvim marginalizovani. Tako se u etnolingvističkim, ali i u dijalektološkim i etnografskim, istraživanjima zajednica koje žive u multietničkom i multijezičkom okruženju dobija utisak da pripadnici tih zajednica žive izolovano od svog okruženja, u nekakvoj vrsti enklave; time se, zapravo, opet gubi iz vida jezička, etnografska i socijalna realnost (isp. Laihonon 2009).

Usmerenost ka prošlosti i njena pozitivna evaluacija u etnolingvističkom intervjuu utiču na produkovanje posebnog diskursa koji bi se mogao označiti kao diskurs nostalgije. Ipak, diskurs nostalgije nije monolitan, i u skladu s podelom koju je napravila Svetlana Bojm, mogu se razlikovati diskurs reflektivne i rekonstruktivne nostalgije.

Diskurs refleksivne nostalgije. Savremena istraživanja obredne i običajne prakse suočena su sa problemima napuštanja tradicije, radikalne transformacije i zaboravljanja. Stoga se pitanja najčešće formulišu tako da evociraju što starija sećanja, na primer: „Da li se sećate kakva je nekad bila **stara** svadba u Čipu?“; „//A da li znate// uspavanke za decu? **Stare naše srpske?**“ (isp. Илић 2003, 2005 – bold M. I.). Primećeno je da sagovornici lakše evociraju sećanja iz perioda prema kojima imaju naglašeno pozitivan emotivan odnos, kao što je period detinjstva ili mladosti (npr. „IS: A koje ste igre igrali kad ste bili malo dete tada? Je’ se sećate igara koje ste vi igrali? SG: Pa sećam se (smeje se). IS: Koje? SG: Dunje ranke, Berberice suknjice ...“ {recituje, peva i igra niz pesama iz detinjstva}, isp. Илић 2005). Takođe, sećanje ima više izgleda da bude sačuvano ako se povezuje s dragim i bliskim osobama iz prošlosti (npr. „IS: Je’ se sećate neke **stare** pesme, znam da svi kažu da vi znate neke stare pesme, koje vas je mama naučila?“; „SG: Od mame sam moje nauč’ila jednu vrlo lepu pesmu, al’ to se nikad u Č’ipu nije pevalo {peva jednu dugu pesmu}“; „SG: Moj tata je imao jednu staru pesmu“ {sledi tekst pesme}) (isp. Илић 2005). Evokacija ovakvih sećanja pripada refleksivnoj nostalgiji, i može vrlo pozitivno uticati na stimulaciju razgovora i obavljanje uspešnog intervjua. Međutim, ona često mogu izazvati snažne emotivne reakcije kod sagovornika i stoga postavljaju pred istraživača problem istraživačke etike (isp. Сикимић 2004).

Diskurs rekonstruktivne nostalgije. Etnolingvistički intervju svojom strukturom, temama i formulacijom pitanja indukuje određeni tip diskursa o prošlosti, tradiciji, zajednici, tradicionalnom čoveku, itd. U ovakvom pristupu se povezuje ideološka kategorija „autentičnosti“ („autentični govornik, kultura“) s prostorno-vremenskim i kulturnim korelatima, tj. sa prošlošću i ruralnošću.

Nostalgičan odnos prema prošlosti i ruralnosti uklapa se u dominantnu metodološku paradigmu evropske filologije XIX i XX veka, koja se naziva „pastoralnom“ tradicijom. „Pastoralna“ tradicija je zasnovana na retorici „which continuously looks back, often nostalgically and for moral guidance, to a lost but supposedly more pristine, rural, homogeneous, and authentic past“ (Williams 1973. cit. prema Petrović 2009, 20). „Pastoralna“ tradicija je karakteristična za nacionalne dijalektologije, etnografije, istoriografije, folkloristike i dr. Upravo „pastoralna“ naučna tradicija konstruiše „autentičnu“ kulturu i govornike, koji se pronalaze u prošlosti, i to u ruralnom okruženju. Takav pristup pruža statičnu i homogenu sliku o jeziku i govornoj zajednici i ignoriše ili negativno markira socijalne promene i njihove pokretače (isp. Petrović 2009, 113; Eckert 2003; Coupland

2003). Konstrukcija „autentičnosti“ se stoga neminovno suočava s problemom esencijalizacije (Bucholtz 2003, 400).²

Primer jednog iskaza. U primeru, koji je preuzet iz etnolingvističkog intervjua koji je vođen u okviru srpske etničke zajednice u Čipu u Mađarskoj, vidi se kako su istraživačeva pitanja orijentisana ka prošlosti, pri čemu se prošlost pozitivno evaluira (npr. „A je’ se sećate neke pesme koju su momci pevali devojkama, ovaj, u to vreme? Vaše čipljanske baš, prave?“; „Pa kako je to izgledalo, meni je to stvarno neobično. Ja sam to samo viđala u filmovima, i to stranim, nisam verovala?“). Ova pitanja svakako pripadaju istraživačkoj strategiji koja je usmerena ka stimulaciji sagovornika.

U iskazu sagovornika, mogu se pak identifikovati oba tipa nostalgije: refleksivna, jer sagovornik referiše na period svoje mladosti, i rekonstruktivna, jer se prošlost predstavlja idilično. Sagovornik uspostavlja kontrast između sadašnjosti i prošlosti, pri čemu se sadašnje stanje deevaluiira: „A lepo je bilo, mnogo lepše, puno lepše nego sada. Jer .. sad vet’ ... tehnika je sve pokvarila.“ Ovaj primer pokazuje i kako se tzv. refleksivna i rekonstruktivna nostalgija ne mogu uvek jasno razgraničiti; često se upravo radi o preklapanju oba tipa diskursa.

S 12, 2001; SG (sagovornik) muško (1933), rođen u Čipu, srednja škola, autoprevoznik i poljoprivrednik; IS (istraživač)

IS: A ovde u selu, u Čipu, gde su se još mogli sastajati sa devojkama?

SG: Pa ovde U Č’ipu, pre je bio ovde bircuz u kojim se držala provodnja, to sam prič’o.

IS: Aha.

SG: Ali nije bilo puno, nego ovako su sastajali. Letom, ovde je puno bilo mladija. Letom na sokaku bilo je dve-tri grupe, gde su se skupljali devojke i momci i oni su, ovde je, naš sokak j uvek veseo bio. To je glavni sokak. On je uvek veseo bio. A Č’ipljani su uvek grlati bili, oni znaju da pevadu. Momci su se uvek, nije bilo valda več’eri, tako kad, ne kažem leti kad je bilo veliki postovi kad su bili, ali kad je došla jesen, berbe grožđa i tako dalje, onda, kukuruzi kad se brali, ljuštenje kukuruza, onda se skupili, jedni išli jednom pomot’i, drugi drugem, pa su se tako sastajali.

IS: Aha.

SG: A lepo je bilo, mnogo lepše, puno lepše nego sada. Jer .. sad vet’ ... tehnika je sve pokvarila.

² Esencijalizacija je ideološka pozicija koja pretpostavlja da su atributi i ponašanja neke socijalno definisane grupe kulturno i/ili biološki inherentni toj grupi, i dalje implicira da se grupe mogu jasno razgraničiti, te da su pripadnici jedne grupe manje-više slični (Bucholtz *n. d.*).

IS: Aha. A je se sećate neke pesme koju su momci pevali devojkama, ovaj, u to vreme? Vaše čipljanske baš, prave?

SG: Pa to je serenada bila, to se .. not'u davalo.

IS: A kako je, možete malo da mi kažete kako izgleda ta serenada?

SG: (peva) *Ali da znaš koliko te silno ljubim, and'ele moj / Veruj meni / I taj tvoj č'asak, ljute rane / Ti zaboravljaš, a ja mrem (2 puta:) I taj tvoj č'asak ... mrem / Sećaš li se onog sata / Kad si meni oko vrata / Bele ruke savila / I krijut'i svoje lice / Da si meni neotice / Vernu ljubav otkrila / I taj tvoj č'asak, ljute rane / Ti zaboravljaš, a ja mrem.* To se not'u pevalo pod prozorom.

IS: (smeh) Pa ko vas je naučio tu pesmu?

SG: Pa to su naši stari.

IS: Ozbiljno?

SG: (smeh)

IS: Pa kako se to dolazilo, kod nas nije bilo toga?

SG: Nije bilo tako? To nije bilo vet' praznika, kad se mladi skupili pa da nisu išli devojkama da dadu serenadu.

IS: Pa kako je to izgledalo, meni je to stvarno neobično. Ja sam to samo vidala u filmovima, i to stranim, nisam verovala?

SG: Ne, kod nas je to, to nije bilo praznika ako devojki nisu dali serenadu, onda nije bilo lepo. A devojka je s tim trebala da označ'i da je primila serenadu, da sa tri puta, sa mašinom, tri mašine trebala da upali, i da pokaže na prozor da da je budna i da č'uje. I onda su sa svim zadovoljstvom momci završili pesmu. I to je od jedne kut'e do druge kut'e de je bila devojka, tamo su svuda vet' pevali serenadu.

Etnolingvistički intervju kao tip nostalgičnog intervjuja

Ideološke implikacije i diskurs nostalgije u etnolingvističkom intervjuu karakteristični su takođe i za druge, srodne pristupe, naročito za klasični dijalektološki i etnografski intervju. U ovim intervjuima jedna od dominantnih istraživačkih strategija jeste nostalgičan diskurs o prošlosti. S druge strane, strategija koja indukuje nostalgiju vraća se kao bumerang i neminovno vodi ka idealizaciji prošlosti i nerefleksivnoj konstrukciji autentičnosti.

Tako Zorica Rajković, u kritici klasičnog etnografskog intervjuja, primćuje da „uopćeni, vremenski neodređeni opisi kulturnih fenomena postaju sve manje upotrebljivi, rekla bih više dezinformiraju nego što doprinose našoj struci“ (isp. Rajković 1974, 134). Takođe, i klasična dijalektološka istraživanja su okrenuta ka traganju za „idealnim“ govornicima, što čistijih dijalekatskih tipova, koji su svoj govor sačuvali od spoljašnjih uti-

caja (tj. ruralnim, nemobilnim govornicima, sa što manje obrazovanja).³ U dijalektološkim istraživanjima se odbacuje sve što ne spada u izvorni me-nsni govor, pa su tako na margine potisnuti ili potpuno ignorisani modeli savremene upotrebe jezika, jezičke inovacije, uticaji standarda i kontakt-nih varijeteta. Slično su kritikovana i klasična sociolingvistička istraživa-nja, koja imaju nostalgične pokušaje da za ispitanike biraju „autentične“ govornike. Ipak, kako ističe Meri Buholc (Bucholtz 2003, 410), koncept autentičnog govornika se ne može napustiti upravo zbog toga što ga sami govornici koriste, ali se može ukazati na društvene (diskurzivne) prakse koje prethode konstrukciji autentičnosti. Tako Buholc zaključuje da umes-to nostalgične treba razvijati refleksivnu sociolingvistiku koja „does not give up identity but recognizes that the social identities created through linguistic practices are both flexible and fragmentary and always have been” (Bucholtz 2003, 411).

Na kraju, ukoliko bi se – u skladu sa zalaganjima Meri Buholc – osvet-tilile strategije i prakse istraživača koje prethode konstrukciji autentičnosti i ukoliko bi se – u skladu sa istraživanjima Džejn Hil – diskurs nostalgije posmatrao u vezi sa aktuelnim političkim i pragmatičkim značenjem koji on ima za govornike, onda bi govorni materijal u intervjuima mogao po-četi da „radi“ za nas. Taj govor bi se mogao donekle posmatrati kao slika prošlosti ili zajednice, ali, pored toga, i kao izvor za analizu repertoara ideoloških predstava kako sagovornika tako i istraživača.

Appendix: Konvencije transkripcije

Primenjena je „verbatim“ („reč za reč“) transkripcija, koja predstavlja „jedan-na-jedan“ odnos prema izgovorenim rečima. Transkript je segmen-tiran prema smeni govornih subjekata. U agendi su podaci o oznaci i go-dini snimka, o polu, godištu, mestu rođenja, obrazovanju i zanimanju sa-govornika. Pored uobičajenih ortografskih znakova – zarez (,), tačka (.), znak uzvika (!), znak pitanja (?), navodnika („“) – koriste se i:

- .. kraća pauza (do 5 sekundi)
- ... duža pauza (do 10 sekundi)
- ' mekoća konsonanta
- () paralingvističko ponašanje se unosi u zagradu, npr. (smeh), (peva), itd.
- // nesnimljeni deo teksta
- { } informacije o tekstu koji nije transkribovan

³ U zapadnoj dijalektologiji za kategoriju „idealnog“ informatora uveden je termin NORM (eng. *nonmobile oral rural male*), dok je u slovenskoj dijalektologiji upravo zbog nemobilnosti i odsustva obrazovanja idealnim informatorom sma-trana žena; isp. Petrović 2009, 20.

Literatura:

Arksey, Hilary, Knight Peter. 1999. *Interviewing for Social Scientists: An Introductory Resource With Examples*. London: Sage Publications.

Bartmiński, Jerzy. 2004. Etnolingwistyka słowiańska – próba bilansu. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury* 16: 9–27.

Bojm, Svetlana. 2005. *Budućnost nostalgije*. Beograd: Geopoetika.

Boym, Svetlana. 2001. *The Future of Nostalgia*. Basic Books.

Bucholtz, Mary. 2003. Sociolinguistic nostalgia and the authentication of identity. *Journal of Sociolinguistics* 7 (3): 398–416.

Coupland, Nikolas. 2003. Sociolinguistic authenticites. *Journal of Sociolinguistics* 7 (3): 417–431.

Eckert, Penelope. 2003. Sociolinguistics and authenticity: An elephant in the room. *Journal of Sociolinguistics* 7 (3): 392–431.

Hill, Jane. 1998. “Today there is no respect : Nostalgia, ’respect’, and oppositional discourse in Mexicano (Nahuatl) language ideology”. In *Language ideologies: Practice and Theory*, Schieffelin, B., Woolard, K., Kroskrity, P. (eds.), New York: Oxford University Press.

Ilić, Marija. 2002. Etnolingvistika u Srbiji. *Зборник Матице српске за славистику* 62: 211–234.

Laihonen, Petteri. 2009. *Language Ideologies in the Romanian Banat : Analysis of Interviews and Academic Writings among the Hungarian and Germans*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Petrović Tanja. 2009. *Srbi u Beloj Krajini: Jezička ideologija u procesu zamene jezika*. Beograd: Balkanološki institut SANU / Založba ZRC.

Rajković, Zorica. 1974. Obilježja etnografske građe i metode njezina terenskog istraživanja.

Etnološki pregled 12: 129–134.

Sorescu-Marinković, Annemarie. 2006. The Vlachs of North-Eastern Serbia. Fieldwork and Field Methods Today. *Symposia. Journal for Studies in Ethnology and Anthropology* 6: 125–140.

Tsitsipis, Lukas. 1998. *A Linguistic Anthropology of Praxis and Language Shift: Arvanitika (Albanian) and Greek in Contact*. Oxford University Press.

Williams, Raymond. 1973. *The country and the city*. Oxford University Press.

Wiesenfeld, Esther. 2000. Between Prescription and Action: The Gap between the Theory and the Practice of Qualitative Inquiries [65 paragraphs]. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research [On-line Journal]* 1 (2). Dostupno na <http://qualitative-research.net/fqs/fqs-e/2-00inhalt-e.htm>.

Бартмињский, Ежи. 2005. *Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике*. Москва: Индрик.

Илић, Марија. 2003. Чипска свадба у казивању Јелене Љубе Николић. *Етнографија Срба у Мађарској* 4: 49–78.

– 2005. Фолклорни текст у процесу заборављања. *Гласник Етнографског института САНУ* 53: 321–335.

Плотникова, Анна, А. [1996] 2009. *Материјали за етнолингвистичко истраживање балканославјанског ареала*. Москва: Институт славјановедения РАН. [upitnik sadrži i prevod na srpski *Materijali za etnolingvističko proučavanje balkansko-slovenskog areala*].

Сикимић, Биљана. 2003. Срби на Чепелској ади, етнолингвистички поглед. *Етнографија Срба у Мађарској* 4: 34–48.

– 2004. Актуелна теренска истраживања дијаспоре: Срби у Мађарској. *Теме : часопис за друштвене науке* 2: 847–858.

Толстој, Никита, И. [1982] 1995. *Језик словенске културе*. Ниш: Просвета.

Толстој, Светлана, М. 2002. Словенска етнолингвистика: проблеми и перспективе. *Глас САНУ* 394: 27–36.

Marija Ilić

The Ideology of Nostalgia in Ethno-Linguistic Interview

This paper analyzes nostalgia as ideology and discursive system. The classic ethno-linguistic interview is reconsidered as a prototype of a ‘nostalgic’ interview. By analyzing statements of the researcher and the informants, it will be showcased how the nostalgic discourse influences the construction of the expert knowledge on communities under scrutiny. Finally, the ethno-linguistic interview is compared to interviews from related disciplines (the dialectological, ethnographic and socio-linguistic interview) – the author emphasizes the need to develop new, (self)reflective approaches instead of classic nostalgic interviews.

Key words: nostalgia, ethno-linguistics, ideology, field research, discourse, interview.